

**Відгук офіційного опонента
на дисертацію Василя Ігоровича Менька
«Православні церковні братства України
в історіографії XIX – XXI ст.»,**

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та
спеціальні історичні дисципліни**

Із відновленням незалежного існування української держави та відходом від догматів атеїстичної марксистсько-ленінської науки історичні студії в Україні знову змогли повернутись до об'єктивного всебічного вивчення різноманітних проблем історії релігії та церкви, як невід'ємних елементів існування суспільства. Активне звернення до надбань світової, а зокрема західноєвропейської, історичної науки із її розвиненою дослідницькою методологією та сучасними концептуальними підходами до проблематики дозволяють побачити широкий спектр аспектів побутування різноманітних історичних явищ та їх ролі у житті суспільства. Такими важливими є історіографічні студії над процесами накопичення історичного знання та його існування у широкому інтелектуальному та культурному дискурсі.

Слід погодитись із дисертантом у питанні актуальності вивчення історіографічного дискурсу довкола вивчення церковно-історичної проблематики, а зокрема у питаннях розвитку та ролі у суспільстві церковних братств. Слушними є акценти на вагомість дослідження різноманітних подібних організацій у контексті вивчення загального тла процесів становлення громадянського суспільства й пошуку їх витоків у об'єднаннях, що існували ще в ранньомодерні часи.

Увага! Бланк містить багатоступеневий захист від підроблення

Необхідно наголосити, що на сьогодні у вітчизняній науці таки немає ґрунтовних комплексних праць присвячених історії вивчення православних братств в українських та зарубіжних наукових студіях від перших розвідок присвячених цим мирянським об'єднанням і до сьогодення. Тому безумовно важливим є заповнення цієї суттєвої прогалини в історіографічних дослідженнях, чому і сприяє праця В.І.Менька. Таким чином дане дисертаційне дослідження є цілком актуальним та несе із собою відповідну наукову новизну.

У дисертаційній роботі коректно та логічно визначені об'єкт та предмет дослідження. Закономірно встановлена мета роботи та, виходячи із неї, означено дослідницькі завдання. Не викликає заперечень вибір хронологічних меж дослідження, які мають дворівневий характер.

Продуманою та відповідною для належної реалізації мети та завдань дослідження є структура роботи, яка вирізняється своєю чіткістю та логічністю. У першому розділі, уже традиційно як для подібних праць, висвітлено важливі проблеми характеристики джерельної бази дослідження, огляду здобутків історіографії у дослідженні наукового вивчення братського руху та методологічної основи дисертаційної роботи.

Аналізуючи джерельну базу дослідження В.І.Менько чітко структурував її та виділивши окремі групи джерел, розглянув їх під кутом цінності для вивчення історіографії братств, визначив їх інформаційний потенціал. Цікавою є запропонована дисертантом періодизація вивчення історії православних церковних братств що існували на теренах України. У праці наведено ряд переконливих аргументів на користь виокремлення певних періодів розвитку історіописання, подано характеристику їх особливостей.

Зазначимо, що в аналізах джерельної та історіографічної бази здобувачу вдалось чітко вказати на ряд білих плям у наукових студіях, що

склалися на сьогодні. Це стосується як неоднорідності дослідження різних сторін історії церковних братств, коли деякі аспекти їх існування зазнали лише фрагментарного вивчення або і взагалі залишились поза увагою науковців. Подібно В. І. Меньку вдалося встановити лакуни і у історіографічних студіях над процесом накопичення знань із історії мирянських об'єднань в Україні, що і виступає одним із аргументів на користь актуальності даного дисертаційного дослідження, яке покликане їх заповнити.

Методологічний підрозділ вказує, що дисертантом було вибрано та застосовано увесь необхідний науковий інструментарій, який дозволив йому реалізувати поставлені перед дослідженням завдання та досягнути мети. Розглянуті методи також відповідають сучасним науковим підходам та допомагають зглибити різні пласти історичного знання, різнобічно вивчити історіографічну інформацію у всьому її спектрі. Важливим є звернення В. І. Менька до висвітлення суті ряду термінів, які використовувались ним у роботі.

Наступні два розділи дисертаційної роботи містять аналіз наукових теорій та підходів, історіографічних образів й оціночних суджень пов'язаних з історією православних церковних братств на теренах України, що знайшли своє відображення у працях українських, російських та польських вчених XIX – початку XXI ст. Закономірним та слушним, на нашу думку, був вибір В. І. Меньком проблемного підходу при висвітленні візій вчених на історію братств. Таким чином є можливість побачити загальні картини дискусій науковців довкола певних конкретних історичних фактів та явищ, побачити як цілісність їх історіографічного образу, так і простежити увесь спектр особливих підходів часто із їх калейдоскопічністю. Це у свою чергу дозволяє визначити рівень глибини опрацювання тієї чи іншої проблеми в історичній науці, помітити існуючі у наукових студіях лакуни. Це, як слід відзначити, у

Увага! Бланк містить багатоступеневий захист від підроблення

значній мірі таки вдалось зробити дисертанту, що безперечно заслуговує на окрему позитивну оцінку.

З іншої сторони В. І. Менько також застосовує і хронологічний підхід при висвітленні поглядів конкретних вчених на вибрані проблеми, проводячи виклад ідей істориків у порядку їх появи у науковому дискурсі. Це дає можливість побачити процес накопичення знань та еволюцію позицій вчених, особливо розглядаючи їх через призму інтеракції між розвитком історичної науки та суспільно-політичними процесами епох у яких творили дані історики.

У дисертаційній роботі докладно аналізуються особливості появи та еволюції різноманітних теорій генези мирянських організацій на українських землях. Саме при розгляді історіографії цієї проблематики В. І. Меньку вдалось прослідкувати взаємовпливи різних ідей та суспільно-політичних обставин на особливості трактування вченими історичних фактів. Так слід погодитись із дисертантом, що значний вплив на формування та розвиток в XIX ст. теорії про появу церковних братств від давньоруських братчин мали ідеї російського панславізму та великодержавного ставлення істориків із позицій «общерусскости».

Дисертант слушно часто робить акценти на впливах суспільно-політичних ідей та культурних течій на формування вченими тих чи інших теорій та оціночних суджень, які стосувалися історії православних церковних братств. Також В. І. Менько звертає увагу на впливи політичної кон'юнктури, які у значній мірі зумовлювали особливості підходів дослідників до аналізованої ними проблематики. Цікавими та влучними є його спостереження зроблені щодо особливостей впливу теорії офіційної народності, через призму якої багато російських та ряд українських вчених розглядали історичних явищ, а зокрема й існування та роль у суспільно-політичних та етноконфесійних процесах православних церковних братств.

Вивчення російської історіографії XIX – початку XX ст. дозволяє виявити корені ряду історичних міфів та сприятиме їх подоланню.

У такому ключі дисертант провів належний аналіз відображення усіх основних сторін діяльності православних церковних братств на теренах України у працях науковців. Зокрема було докладно розглянуто еволюцію розуміння сутності явища православних церковних братств, правові та організаційні засади їх функціонування, соціальну структуру мирянських об'єднань. Дисертант подав розлогий огляд господарсько-фінансової сторони функціонування братств, їх діяльності у сфері благодійності, шкільництва та друкарства.

Принагідно висловимо пораду дисертанту у подальшому більш широко висвітлити проблему участі братств у суспільно-політичному та етноконфесійному житті XVI – XVII ст., які мали вельми широке висвітлення у працях істориків. Історіографію даних проблем, поділивши їх на кілька тематичних підрозділів, можна було б висвітлити у цілому чималому розділі. Однак дане наше твердження є лише порадою В. І. Меньку на майбутнє.

Висновки до яких дійшов В. І. Менько є логічними, переконливими, належне обґрунтованими та мають самостійне наукове значення. Вони відповідають поставленим перед дисертаційним дослідженням завданням і таким чином свідчать про досягнення автором праці означеної її мети.

Отримані дисертантом результати мають належне практичне значення. Основні положення роботи, викладений в ній фактологічний матеріал і висновки можуть бути використані для підготовки узагальнюючих праць з історії наукових студій в галузі церковно-історичних досліджень та навіть більш широких праць із розвитку української, російської та польської історичної науки.

Список використаних джерел та літератури оформлений коректно та відповідає усім вимогам. Оригінальною є спроба дисертанта провести

групування джерел та літератури відповідно до закладених та пояснених у підрозділах 1.1 та 1.2. принципів їх поділу. Це у свою чергу полегшує орієнтацію у масиві джерел та використаної літератури й сприяє використанню із списку при спробах пошуку відповідних посилань. У праці також присутні необхідні додатки.

Результати дисертаційного дослідження В. І. Менька отримали належну апробацію під час участі здобувача у цілому ряді всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій починаючи від 2009 року та знайшли своє відображення у наукових публікаціях, зокрема й у закордонних виданнях.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження В. І. Менька не можемо оминати увагою і певні сторони роботи, що викликали у нас ряд зауважень та порад.

Так, зокрема, вважаємо, що при дослідженні цілісності історіографічного образу православних церковних братств слід було не обмежуватись зверненням до наукової спадщини лише українських, російських та польських науковців, які вивчали дану проблематику, але й розглянути науковий доробок вчених із інших країн, що також аналізували як історію православних церковних братств в Україні, так і явище церковних братств загалом. Заглиблення у даний дискурс дозволило б зокрема більш широко та різносторонньо побачити проблеми генези мирянських об'єднань, вивчити результативність пошуку їх витоків у організаціях, які існували у інших регіонах Європи та християнського Близького Сходу. Таким вартим уваги збірником праць є книга «A Companion to Medieval and Early Modern Confraternities» під редакцією Конрада Ейсенбіхлера, що вийшла у світ 2019 р. у Бостоні. Також цікаве дослідження належить перу Крістофера Блека та Памели Гловесток «Early Modern Confraternities in Europe and the Americas», яке вийшло друком в 2006 році.

Звернемо також увагу, що при вивченні польської історіографії існування церковних братств варто було вдаватися до аналізу поглядів дослідника розвитку православної церкви в І Речі Посполитій Януша Волінського, що був автором відомої праці «Польща й православна церква». Ця праця була однією із найгрунтовніших студій з даної тематики, які з'явилися у міжвоєнний період.

Можемо висловити пораду дисертанту розширити джерельну базу дослідження на різноманітні матеріали, що є частинами зібрань архівних установ України, Польщі та Росії. Серед них можна відшукати ряд праць істориків XIX ст. які не вийшли друком та знаходяться у вигляді рукописів. Подібно матеріали архівів пролили б світло на розвиток наукової діяльності вчених, дозволили встановити факти їх дослідницької біографії, подекуди суспільно-політичної діяльності та різних фактів із життєпису, які б допомогли виявити особливості формування тих чи інших ідейних позицій науковців. Так у контексті дослідження студій над історією Львівського Успенського братства, які велися науковцями із Ставропігійного Інституту у Львові, варто б звернутись і до архівів цієї наукової інституції.

У цілому ж висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертаційної роботи. У певній мірі вони мають полемічний характер та радше слугують порадами дисертанту для його майбутніх досліджень.

Таким чином вважаємо, що дисертаційна робота Василя Ігоровича Менька на тему «Православні церковні братства України в історіографії XIX – XXI ст.», є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Актуальність обраної теми дослідження, обґрунтованість наукових положень та висновків, зазначених у дисертаційній роботі, а також їх вірогідність та достовірність, наукова новизна отриманих результатів, повнота їх апробації та висвітлення у наукових публікаціях вказують на належний науковий

Увага! Бланк містить багатоступеневий захист від підроблення

рівень дослідження. Дана робота також показує дисертанта як виваженого дослідника, що володіє сучасними методами наукової роботи, здатного проводити глибокі дослідження та робити важливі для історичної науки висновки.

Отримані дисертантом у ході його дослідження результати забезпечують розв'язання актуального наукового завдання у ділянці історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін. Вони дозволяють розширити наші наукові знання про історіографічні образи церковних братств та їх роль у етноконфесійних, суспільно-політичних та культурних процесах свого часу.

Дисертаційна праця Менька Василя Ігоровича на тему «Православні церковні братства України в історіографії XIX – XXI ст.» відповідає вимогам, встановленим у «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 і зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів», а сам Менько Василь Ігорович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни.

Кандидат історичних наук

Т. Б. Гриневич

Гриневич Тарас Богданович

Місце Дпо-

УКРАЇНА

UKRAINE

-гобич Львівської області, Україна, двадцять третього квітня дві тисячі двадцять перший рік.

Я, **ЛЮТИК Р.В.**, приватний нотаріус Дрогобицького районного нотаріального округу львівської області засвідчую справжність підпису **ГРИНЕВИЧА ТАРАСА БОГДАНОВИЧА**, який зроблено у моїй присутності.

Особу **ГРИНЕВИЧА ТАРАСА БОГДАНОВИЧА**, який підписав документ, встановлено, його дієздатність перевірено.

Зареєстровано в реєстрі за р. № 313

Стягнуто плати у гривнях, згідно статті 31 Закону України «Про нотаріат».

Приватний нотаріус

Увага! Бланк містить багатоступеневий захист від підроблення

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ